

3. Нарочна Л.К., Ковальчук Г.В, Гончарова К.Д. Методика викладання природознавства. – К.: Вища школа, 1990. – 316 с.
4. Рубинштейн С.Я. Психология умственно отсталых школьников. Учебное пособие для студентов дефектологических факультетов пед. ин-тов.- М.: Просвещение, 1970. – 199 с.
5. Сак Т. Як подолати стійку неуспішність в процесі вивчення природничих понять // Початкова школа. – 2001. – № 2. – С. 56-58.
6. Співак Л. Корекційна роль природознавства в навчанні та вихованні дітей з обмеженими розумовими можливостями // Дефектологія. – 1999. – № 1. – С. 53-55.

Scientific achievements in methods of teaching are constantly get complicated , that's why the programs in natural history at the auxiliary school are constantly changed, though not considerably. Such changes demand from the teacher more successful choice of forms and methods of teaching, as it is very difficult to remember a great amount of information, especially for handicapped children. Thus teaching natural history according to block-schemes, to our mind, is very effective method, as just it gives the opportunity to separate the whole into interconnected parts and, in such way, cognitive processes of auxiliary school pupils are made more active and children are able to understand greater amount of the material.

Keywords: activization, cognitive activity, block-schemes, adaptive programming guidance.

Отримано 24.2. 2012

УДК 376.1-056.36

В.Е. Левицький

**ДО ПИТАННЯ ПРО АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ
ДОСЛІДНИЦЬКОГО МЕТОДУ ПІД ЧАС РЕАЛІЗАЦІЇ
ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДЛЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ
ІНТЕЛЕКТОМ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Стаття містить результати теоретико-експериментального вивчення особливостей процесу застосування дослідницького методу при реалізації екологічного виховання учнів з порушенням інтелектом старших класів.

Ключові слова: екологічне виховання, діти з порушеним інтелектом, методи та форми педагогічної роботи.

Екологічна культура, освіта і виховання – категорії, які відображають етапність у формуванні особистості. Екологічна освіта представлена системою знань, спрямованих на засвоєння теорії і практики екології і включає елементи географічних, біолого-медичних, геохімічних, соціально-економічних та елементів технічних знань. Екологічне виховання здійснюється посередництвом впливу на свідомість у процесі формування особистості з метою розвитку соціально-психологічних установок і активної громадянської позиції. Екологічна культура – складова частина загальноосвітньої культури, характеризується узагальнюючим осмисленням важливості екологічних проблем у розвитку людства. Триєдність екологічної освіти, виховання культури передбачає їх послідовний взаємопов'язаний розвиток. Кожен з компонентів займає свою позицію, а процес формування можна вважати цілеспрямованим за умови поточної реалізації освітніх і виховних екокультурних завдань [2].

Формування у дітей відповідального ставлення до природи – складний і тривалий процес. Він спрямований не лише на оволодіння знаннями, а й на розвиток умінь, мислення, емоцій, волі учнів, їх діяльності по захисту, догляду, покращенню природного середовища. Така навчально-виховна робота передбачає розширення контактів дітей з природою, організацію цілеспрямованого спілкування школярів між собою і з дорослими в умовах навчального закладу.

Про особливі можливості використання процесу екологічного виховання у корекційних цілях говорили у своїх роботах І.Г. Єременко, В.О. Постовська, А.В. Усвайська, Л.С. Стожок, Є.О. Ковальова. Однак, корекційно-розвиваючі можливості використовуються далеко не повністю, не враховується близькість змісту екологічної освіти і виховання до життя і практики, навколишньої природи, реалізації міжпредметних зв'язків. Тому об'єктом дослідження виступив: процес екологічного виховання у старших класах спеціальної школи. Предмет дослідження: визначення актуальності, ролі, значення дослідницького методу з екологічного виховання у старших класах спеціальної школи. Мета: розглянути елементи методики екологічного виховання, підкреслити роль дослідницького методу роботи в старших класах спеціальної школи.

Сучасна шкільна система ортодоксально представляє послідовність передачі знань та визначення засобів контролю за навчальним процесом, але установка на механічну репродукцію екологічних знань у спеціальній школі призводить до їх швидкого забування учнями, оскільки ці знання не стали актуальними для них. Ще однією причиною

зниження інтересу – це парадигма шкільного навчання, затиснута рамками формули "Знання – вміння – навички". У цій ситуації необхідно знати мотиви і методи, що формують інтерес до окреслених завдань. Спостереження за дітьми під час виконання режимних моментів показало, що далеко не всі діти демонструють дбайливе ставлення до природи, екологічну вихованість.

Важливість дослідницького методу навчання зростає також тому, що він дозволяє органічно поєднати самостійну роботу учнів з пошуковим підходом до її здійснення, залучаючи цим школярів з порушеним інтелектом до активної творчої діяльності, озброюючи як загально навчальними так і спеціальними вміннями та навичками які могли розвивати пізнавальні можливості та здібності учнів, знайомити з методами пізнання, формувати пізнавальні потреби, інтереси, готувати до життя та праці.

Особливе значення відводиться питанню підвищення впливу різних методів навчання на пізнавальну активність учнів. Зокрема – це дослідницький метод навчання, формами якого є: лабораторні і практичні самостійні роботи, організоване спостереження, досліди тощо. Для їх проведення потрібні обладнання і роздатковий матеріал. Учень повинен розглянути об'єкт, доторкнутися до нього. Лабораторні роботи можуть бути як частиною уроку так і елементом позакласної роботи.

Лабораторні роботи розвивають спостережливість, викликають інтерес до вивчення живої природи, активізують пізнавальну діяльність школярів, сприяють кращому засвоєнню учнями знань, практичних вмінь та навичок. Ефективність лабораторних робіт залежить від їх методичної організації, що досягається виконанням вимог: актуалізацією у пам'яті учнів знань, які мають безпосередній зв'язок із змістом роботи; проведення вчителем інструктажу перед виконанням, роз'яснення поетапності виконання роботи; надання своєчасної допомоги учням, які допускають помилки; фіксація учнями у дослідах результатів спостережень за об'єктами у вигляді записів, схем.

Важливою умовою ефективності лабораторних робіт є забезпечення дослідницького підходу учнів до виконання завдання. Також багато залежить від активності кожного учня при самостійному виконанні. Передусім це досягається правильною організацією роботи учнів. Як правило, лабораторна робота розпочинається вступною бесідою, під час якої з'ясовуються зміст, завдання і значення роботи. Потім учням дається завдання. Етапи роботи викладено в інструктивних картках, які слід підготувати відповідно до кількості учнів у класі. Ознайомившись із завданням учні повинні добре усвідомити, яку практичну роботу вони мають виконувати. Потім вчитель дає детальні вказівки як технічно виконати роботу, показує відповідні прийоми. Після

повідомлення завдання вчитель організовує учнів для роботи. Необхідно підготувати додаткові завдання для тих, хто виконує роботу швидше, наприклад, більше визначити рослин, розглянути нові об'єкти для вивчення. Потім учень має оформити результати виконання та зробити висновки.

Інструктаж з проведення лабораторної роботи має різні види, але бажано йти шляхом ускладнення. Види інструктажу: "Роби, як я, роби разом зі мною". Цей вид інструктажу доречно застосовувати у 6-7 класах, коли діти ще не мають умінь і навичок роботи з лабораторним обладнанням; показ у цілому; розповідь, як працювати з елементами показу; розповідь, як працювати без елементів показу; інструктивна картка. Використання інструктивних карток забезпечує диференційований підхід за рівнями завдань, які повинні мати різну складність.

Якщо вчитель використовує прості види інструктажу він виконує роботу разом з учнями. Якщо учні працюють з інструктивною картою, вчитель теж слідкує за технікою безпеки, правилами роботи з лабораторним обладнанням, у разі виникнення ускладнень допомагає подолати труднощі. Робота з інструктивною картою – це найскладніший вид інструктажу, і в учнів виникає багато запитань, що потребують відповіді.

Існують кілька способів оформлення лабораторних занять (залежать від змісту): таблиця; колекція (Н-д.: в одну папку складають рослини зі стрижневою кореневою системою, в іншу з мичкуватою); розшифрування таблиць; запис термінології; малюнки і т.д..

Учні повинні показати вчителю результати своєї роботи, зробити висновки (самостійно, з допомогою педагога), здати зошити для перевірки, інструменти, матеріали, з якими вони працювали. Це організовує учнів, виховує культуру праці. У роботі повинен бути виділений час для підведення підсумків, закріплення й перевірки знань, умінь і навичок. Форми перевірки можуть бути різні. Основну роль в них відіграють запитання вчителя. Їх слід формулювати так, щоб учні, відповідаючи, співставляли і порівнювали факти, використовували малюнки й записи у зошиті, наочні посібники, результати демонстраційного досліду. Потрібно систематично перевіряти вміння учнів з порушеним інтелектом користуватися інструментами, вміння добирати необхідне обладнання до роботи.

Під час проведення лабораторного заняття і практичної роботи розумову діяльність необхідно правильно організувати і максимально активізувати.

Для успішного виконання лабораторних робіт необхідним є: а) попередня підготовка матеріалу; б) інструктивні картки, які містять назву роботи її мету і план виконання; в) узагальнення знань, націлене

на осмислення і розуміння об'єктів, які вивчаються [3].

Однією з важливих форм дослідницького методу є спостереження. Під час спостереження морфологічних ознак зовнішньої будови необхідно мати в потрібній кількості натуральний роздатковий матеріал. У окремих ситуаціях у ході самостійного спостереження учні можуть за додатковими поясненнями звертатись до тексту підручника. Спостереження морфологічних ознак можуть носити ілюстративний або пошуково-дослідницький характер. Робота з спостереження натуральних об'єктів може виконуватись як фронтально, так і індивідуально за спільним або за індивідуальним завданням. Вони можуть бути написані на дошці або на картках. Найбільш складними є спостереження при вивченні будови рослин, так як вони пов'язані з тривалими дослідженнями і вимагають від учнів цілеспрямованості, спостережливості. Результати роботи обов'язково обговорюються, вчитель допомагає учням зробити необхідні висновки та узагальнення. Спостереження відіграють важливу роль у формуванні та розвитку біологічних понять, активізації пізнавальної і практичної діяльності учнів.

Експеримент самостійно виконаний учнями – один із найскладніших, і в той же час важливих форм дослідницького методу. Проводячи досліди, учні захоплені пошуками відповідей на поставлені запитання. Вони безпосередньо пізнають нові об'єкти, процеси, явища.

При проведенні самостійних робіт на уроках природознавства слід спочатку встановити саму сутність діяльності учнів. Самостійна діяльність – діяльність при якій учні обов'язково включаються в активне засвоєння нових знань: застосовують засвоєне у нових ситуаціях, оволодівають способами виконання навчальних завдань.

Багато років у педагогічній науці існує думка про обмежені можливості учнів із порушеним інтелектом у дослідницькій діяльності теоретичного і проблемного характеру.

Для того, щоб дитина могла вільно і міцно засвоювати знання, треба розвивати її мислення, навчити виділяти істотне в навчальному матеріалі, порівнювати, робити узагальнення, доводити окремі положення, оцінювати явища і події, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Цього можна досягти у процесі активної діяльності.

Дослідницький метод дає педагогу можливість показати учням, що таблиці, макети, муляжі і підручники служать їм лише допомогою для того, щоб вивчати дійсне або її частковою заміною.

Поряд із лабораторними роботами у спеціальній школі використовують практичні роботи. Термін – "практична робота" – часто застосовується в дидактичній і методичній літературі. Ним позначається один із практичних методів навчання, однак не існує чіткого визначення його дидактичної сутності. Практичні роботи як

форми дослідницького методу проводять на шкільному подвір'ї, географічному майданчику, навчально-дослідній ділянці. Їх значення полягає у засвоєнні учнями програмного матеріалу, виробленні умінь і навичок у процесі виконання практичних робіт, підготовці учнів до праці. Практична робота, як метод навчання, є способом цілеспрямованої організації практичної навчально-пізнавальної діяльності учнів та керування нею учителем. Засобом організації практичної роботи є практичне завдання. Ефективність його виконання учнями залежить: а) від чіткого визначення конкретних цілей практичної діяльності; б) відбору необхідних матеріальних об'єктів або їх матеріалізованих форм, приладів чи їх моделей; в) розробки прийомів виконання завдання.

Види практичних робіт визначаються за різними ознаками. Так, оволодіння кожним передбаченим програмою практичним умінням відповідає загальним закономірностям формування. На цій основі будується система практичних знань. Вона включає: завдання, які виконуються за зразком та завдання, які виконуються шляхом перенесення способу практичної дії в подібну ситуацію, тобто виконуються ті самі дії, але з новими об'єктами, які охоплюються об'ємом уявлення чи поняття, що складають зміст орієнтовної основи дії. Ці завдання носять репродуктивний характер. За їх допомогою відпрацьовується практичне уміння для досягнення визначених параметрів за основними властивостями: мірою розгорнутості, узагальнення й самостійності. У змісті таких завдань вказуються: мета, об'єкт (об'єкти) практичної діяльності, послідовність виконання дій або посилення на алгоритм, інструкцію, пам'ятку необхідного способу діяльності. Керівництво учитель здійснює через: а) спонукання дітей до обов'язкового по-елементного коментування процесу виконання практичної діяльності; б) актуалізації опорних знань і способів діяльності, необхідних для виконання завдання; в) пояснення результатів виконання практичного завдання на основі опорних знань і застосованого способу діяльності.

Третя група завдань – це творчі завдання, оскільки вони містять у собі проблеми. Зміст їх полягає у необхідності конструювання нового способу діяльності на основі засвоєних знань, умінь і навичок.

Виконання проблемних практичних завдань може бути організоване двома методами: евристичним, діти під керівництвом учителя осмислюють зміст проблемної ситуації, у співпраці з ним будують передбачення, а шляхом самостійного виконання сконструйованого способу практичної діяльності доводять його правильність; дослідницьким, тобто проблема розв'язується самостійно під опосередкованим керівництвом учителя. Практичні проблеми для самостійного виконання будуються за аналогією.

Досліди можна поділити: демонстраційні – проводить вчитель, або

фронтальні – проводять всі учні.

Зміст, способи викладу матеріалу мають сприяти виробленню вміння аналізувати та порівнювати предмети, явища, виділяти в них суттєві ознаки, узагальнювати, класифікувати та систематизувати.

Проведення теоретико-експериментального дослідження дозволило узагалі-нити наступні висновки.

На основі проведеного аналізу літератури з теми дослідження можна стверджувати, що у більшості випадків вона адресується загальноосвітнім школам. У школах-інтернатах діти знаходяться цілодобово, а тому доцільно більшу увагу приділити позакласним формам роботи.

Аналіз педагогічної практики продемонстрував, що шляхи поліпшення екологічної освіти та виховання у спеціальній школі полягають: у зростанні уваги до цієї проблеми у програмах з навчальних предметів; у розвитку у кожного школяра мотивів відповідального ставлення до природи, спираючись на його індивідуальні психологічні особливості; у організації фенологічних спостережень за природними явищами з подальшим опрацюванням і використанням результатів на уроках та позакласних заходах; в удосконаленні форм і методів педагогічного впливу на учня, залученні його до безпосередньої практичної дослідницької діяльності по охороні природи; у створенні відповідної начально-матеріальної бази: кімнат, куточків охорони природи з належним оформленням; у проведенні загальношкільних екологічних акцій; у підвищенні екологічної компетентності педагогів; у поєднанні навчального матеріалу екологічного змісту з практичною діяльністю школярів у навколишньому середовищі.

Основними видами роботи щодо дослідницького методу реалізації екологічного виховання є: спостереження; лабораторні та самостійні роботи; дослідження; робота на спеціальному майданчику, у природі.

Під час запропонованих форм роботи мало місце створення доброзичливого клімату у колективі; формування у дітей прагнення допомогти один одному, підтримати, співчутливо поставитись до невдач інших, радіти чужим успіхам.

Дослідницький підхід використовується, як ефективний шлях розвитку пізнавальної самостійності учнів із порушеним інтелектом. Провідне значення у даному підході відводиться лабораторним, самостійним, практичним роботам, дослідам, спостереженню. Специфіка дослідницького методу виявляється у складанні завдань які потребують самостійного виконання під керівництвом вчителя, та у способах керівництва самостійною діяльністю учнів.

Запропоновані форми роботи не тільки в кількісному, а й в якісному відношенні покращують знання учнів спеціальної школи з екологічного виховання, ставлення до природи в цілому.

Список використаних джерел:

1. Екологічне виховання учнів спеціальної школи: Методичні рекомендації / Стожок Л.С. – К.: РУМК, 1991. – 52 с.
2. Егорова Т.В. Особенности памяти и мышления младших школьников отстающих в развитии. – М.: Педагогика, 1973. – 243 с.
3. Стожок Л.С. Корекційна спрямованість уроків природознавства в 6 класі спеціальної школи. – К.: Освіта, 1987. – 35 с.
4. Усвайська А.В. Изучение природы в младших классах вспомогательной школы // Методические рекомендации для студентов дефектологических факультетов педагогических институтов. – М.: Просвещение, 1978. – 108 с.

The article contains the results of theoretiko-experimental study of features of process of application research methods during realization of ecological education of students with the broken intellect in the conditions of the special school.

Keywords: ecological education, students with the broken intellect, methods and forms of pedagogical work.

Отримано 24.2. 2012

УДК 376-056.36:37.091.313

*В.О. Липа
О.В. Гаврилов*

**ВИКОРИСТАННЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ЯК
ЕФЕКТИВНИЙ ШЛЯХ ОПТИМІЗАЦІЇ ФОРМУВАННЯ ЗНАНЬ
У РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ УЧНІВ**

У статті розкриваються особливості використання міжпредметних зв'язків під час навчання розумово відсталих школярів. Також відмічається, що розв'язування задач, які містять у собі природничі та географічні відомості, позитивно впливає на формування типу та характеру розумової діяльності учнів допоміжної школи, виконує не лише навчальні, але й корекційні та розвивальні функції.

Ключові слова: міжпредметні зв'язки, розумово відсталі учні, арифметичні задачі, типи розумової діяльності.

В статье рассматриваются особенности использования междисциплинарных связей во время обучения умственно отсталых